

NÅR VI SYNGER

EN ANTOLOGI OM SANGENS BETYDNING

Sangens
Hus
Alle har en stemme

Når vi synger – en antologi om sangens betydning

Anne Agersnap, Lisbeth Smedegaard Andersen, Mads Bille, Lars Ole Bonde, Lea Wierød Borčak, Rasmus Skov Borring, Anne Odgaard Eyermann, Martin Lysholm Hornstrup, Claus Skjold Larsen, Esther M. Morgan-Ellis, Elsebeth Gerner Nielsen, Bertel Nygaard, Lasse Skovgaard og Anne Tetens.

1. udgave, 1. oplag, 2025

© Sangens Hus og forfatterne

Redaktion:

Lea Wierød Borčak, Mette Johnsen Elbeck, Elsebeth Gerner Nielsen og Mette Thue, alle fra Sangens Hus og Videncenter for Sang.

Omslag og grafisk tilrettelæggelse:

Janus Engelbrecht, Sangens Hus

Forsiden illustrerer et mønster, som dannes fx i sandkorn, når de ligger på en plade, der sættes i svingninger af lyd. Forskellige frekvenser skaber forskellige mønstre – som når sang skaber forskellige virkninger i os.

Kapitel 13 er oversat af Noa Kjærsgaard Hansen

Tryk:

JYPA

Alle rettigheder forbeholdes.

Kopiering fra denne bog kan kun findes sted på de institutioner, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

ISBN 978-87-973408-3-7

Udgiver:

Sangens Hus

Nørregade 7D

7400 Herning

www.sangenshus.dk

Indhold

Forord	7
<i>Marianne Jelved</i>	
Indledning	9
OPRINDELSE:	
På syngende grund	15
<i>Claus Skjold Larsen</i>	
FÆLLESSKAB:	
Fra hver-for-sig-fund til sam-fund	27
<i>Elsebeth Gerner Nielsen</i>	
HVERDAGEN:	
Sang under brusebad	41
<i>Anne Odgård Eyermann</i>	
KORSANG:	
Et talentmiljø i provinsen	53
<i>Mads Bille</i>	
SUNDHED:	
Sangens betydning for sundhed og trivsel	65
<i>Lasse Skovgaard</i>	
TRIVSEL:	
Sang og sundhed i indskoling	93
<i>Anne Tetens og Lars Ole Bonde</i>	
BÆREDYGTIGHED:	
Sange er drømmenes sprog	107
<i>Lisbeth Smedegaard Andersen</i>	

HÅB:

Mellem drøm, forventning og håb	119
<i>Bertel Nygaard</i>	

FOLKEOPLYSNING:

Fællessang som folkeoplysning	133
<i>Rasmus Skov Borring</i>	

TRADITION:

Fællessang – et selvfølgelig eller et særegent ritual?	145
<i>Anne Agersnap</i>	

FÆLLESSANG:

»Godhedsdiskurs« og eksklusion i dansk fællessangskultur ...	159
<i>Lea Wierød Borčak</i>	

MANGFOLDIGHED:

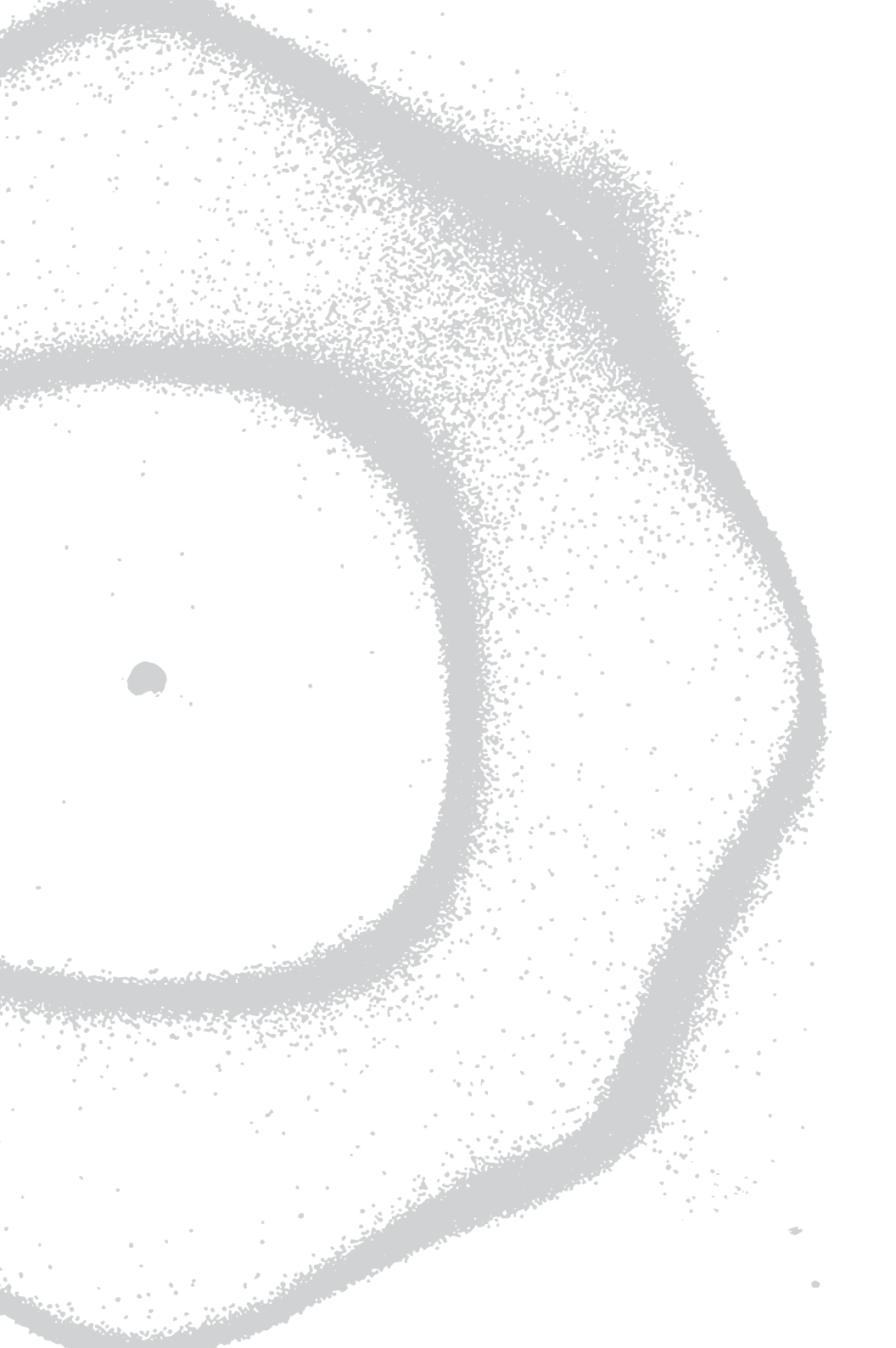
Sangfoldighed	171
<i>Martin Lysholm Hornstrup</i>	

TEKNOLOGI:

Adskilt af tid og rum, men forenet i sang:	
Fællessang og medier	185
<i>Esther M. Morgan-Ellis og Lea Wierød Borčak</i>	

EFTERORD:

Sangens betydning i mit univers	199
<i>Bertel Haarder</i>	
Om forfatterne	205

Forord

Af Marianne Jelved, tidl. kulturminister, fhv. folketingsmedlem for Radikale Venstre, uddannet cand.pæd. i dansk og skolelærer

I år blev der sunget i forbindelse med Folketingets åbning. Det er glædeligt – for dansk demokrati og sang har altid været tæt forbundet. Alle har en stemme. I et demokrati har vi to, og de understøtter hinanden.

Jeg er stor fan af Hal Kochs tilgang til demokrati, nemlig at demokrati først og fremmest er et sindelag og en livsform, hvor vi opdrager og uddanner hinanden i at lytte og forstå. Og i at samtale. Mennesker, der synger sammen, hører sammen. Sang gør os bedre til at lytte til hinanden. Sang er med til at fremme demokratiet som livsform.

Det har jeg selv oplevet i mange forskellige politiske sammenhænge. I alle de regeringer, jeg har været en del af, har vi sunget. Poul Nyrup Rasmussen insisterede fx på, at vi ved de længerevarende regeringsmøder uden for Christiansborg altid sang »Når jeg ser et rødt flag smælde«, mens jeg på min side sørgede for, at vi sang Jens Rosendals »Du kom med alt det, der var dig«. Han kom med en kasse Arbejdersangbøger. Jeg kom med en kasse Højskolesangbøger. På den måde var spillebanen kridtet op, samtidig med at vi på tværs af forskellighederne blev forbundet i sangen.

Når man først har sunget sammen, er der grænser for, hvor skidt man kan behandle og tale til hinanden efterfølgende, tror jeg. Sangen fremmer demokratiet. Ikke mindst i en tid, hvor der sommetider ikke synes grænser for, hvad man kan sige og skrive til og om hinanden – hvilket ikke fremmer fællesskabet.

Sangen, ikke mindst fællessang, har gennem hele det moderne Danmarks historie været med til at forme os til at blive borgere; til at kunne tage del i demokratiet. Og dermed til at bruge den stemme, som stadig flere fik – efterhånden som demokratiet foldede sig ud. Under anden verdenskrig var de store alsangstævner fx med til at underbygge håbet og troen på, at friheden ville vende tilbage. Stævnerne bidrog til at styrke den folkelige robusthed i en vanskelig tid. Resiliensen ville man nok kalde det i dag.

Sangens betydning for vores livsform har siden fundet mange nye udtryksformer. Danmarks Radios udsendelsesrække *Demenskoret* har skabt klangbund for en ny tilgang til sang som sundhedsfremme. Forskningen viser – forstår jeg – at den del af hjernen, som lagrer sang og musik, holder sig frisk længst. Ikke mindst hvis man bruger den aktivt. Samtidig var det rørende at få genopfrisket, hvad sang kan gøre som fælles tredje for udvikling af et nyt fællesskab.

Også de mange nye initiativer om sang i skolen, herunder morgensang, er af stor betydning – for fremme af livsglæde, livsmod og trivsel. Det rører mit gamle folkeskolehjerte.

For mig har det været en fornøjelse at følge arbejdet de sidste ti år i Sangens Hus, som jeg selv var med til at udvikle og støtte op om som kulturminister. Det er lykkedes at styrke fødekæden inden for sang og syngedannelse fra vuggestue til plejehjem til fordel for både en bred folkelig forankring af sangen og stærke elitemiljøer.

Sang hjælper os til at blive borgere og demokrater. Sang er en universel ytringsform, som gør os til mennesker. Sang er godt i sig selv, men også godt for noget. Så syng da Danmark. Gerne sammen med resten af verden.

Indledning

*Alle har en stemme
alle har en sang
Alle hører hjemme
i en fælles klang
Vi kan smelte sammen
i en øregang
Alle har en stemme
alle har en sang.*

Sådan lyder omkvædet til »Alle har en stemme« med tekst og musik af Helle Hansen, uropført til den officielle åbning af Sangens Hus i 2014.

Sangens Hus ønsker med denne bog at vise, hvad sang er og kan i al sin mangfoldighed. Dels ved at understrege, at sang er godt i sig selv, kan bibringe hverdagen poesi og store kunstneriske oplevelser, dels ved at pege på nogle af de udfordringer i vores samfund, hvor sang kan gøre en forskel til fordel for et bedre liv.

Antologien undersøger gennem 13 kapitler, hvad der sker og kan ske, når vi synger – alene og sammen med andre. Vi kommer omkring en bred palet af emner: oprindelse, fællesskab, hverdag, korsang, sundhed, trivsel, bæredygtighed, håb, folkeoplysning, tradition, fællessang, mangfoldighed og teknologi.

Vi håber, at de mange perspektiver i antologien vil inspirere til refleksion og handling – både hos sangens ildsjæle, som utrætteligt arbejder for at få sangen ud til børn, unge og voksne, og hos de beslutningstagere, som har modet og lyst til at prøve nye velfærdsløsninger.

Med bogen fejrer vi 10-års jubilæum i Sangens Hus. Mange tak til kulturministre, folketingspolitikere, kommuner, fonde og de mange samarbejdspartnere for opbakningen. Takket været den har vi kunnet igangsætte mange nye sangprojekter i vuggestuer, børnehaver, folkeskoler, i botilbud for sårbare unge, på plejehjem m.fl. Hver gang med fokus på at understøtte fagprofessionelle og frivillige i at blive dygtigere til at bruge sang i deres hverdag. Og oftest med udgangspunkt i et samarbejde mellem aktører, som ikke normalt har meget med hinanden at gøre, orkestreret af de lokale sangkraftcentre, som gennem årene har spredt sig rundt om i hele landet – fra Hjørring til Guldborgsund. På den måde styrkes sangens fødekæde.

Alle – først og fremmest børn – burde have mulighed for at synge hver dag. For de fleste er sang nemlig en kilde til livsudfoldelse og glæde. For samfundet nærer sang fællesskab og sammenhængskraft. Vi håber, bogen vil bidrage til endnu mere sang og opbakning til sang.

Kapitlerne

Bogens kapitler er skrevet af nogle af områdets fremmeste forskere og videnspersoner, som bidrager med netop deres perspektiv på sang. Til sammen vil bogens bidrag vise den spændvidde, som er sangens potentiale.

Claus Skjold Larsen åbner bogen med et nysgerrigt blik på, hvor lyd og sang kommer fra. Han tager os med på et strejftog fra lyden af The Big Bang til lyde og sang i skabelsesberetninger. Han kredser om spørgsmålene om, hvorfor vi synger, og hvorfor sang er vigtigt for os. Undervejs peger han på sangen som en særlig kommunikationsform, hvor stemmen kombinerer melodi og tekst og artikulerer en sammenhæng mellem vores eksistens og verden – »på syngende grund«.

Elsebeth Gerner Nielsen reflekterer over balancen mellem fællesskab og individ. Med udgangspunkt i sin egen families historie og sangkulturen analyserer hun konsekvenserne af det moderne

samfunds stærke fokusering på individ frem for fællesskab, godt understøttet af velfærdsstatens forskellige væsner. Hun argumenterer for nødvendigheden af igen at styrke fællesskabet som grundled i samfundet og for sangens potentiale i den sammenhæng.

Anne Odgård Eyermann iagttager hverdagspoesiens kraft ved at opsøge hverdagssangen og undersøge dens aktuelle status og værdi. Hun kredser om sangene, vi synger næsten uden at bemærke det. Selv om vi synger alene, kan hverdagens sange forbinde os med andre. Til forskel fra fællessangen og en hyppig indrammende italesættelse står hverdagspoesien åben for fortolkning for den enkelte. Samtidig lærer barnet om verden igennem sange og oplever, hvordan sangen kan åbne vores sanser og hjerter og nære os i hverdagen og livet.

Mads Bille deler erfaringer fra etableringen af et talentmiljø i provinsen, Den Jyske Sangskole. Han udfolder betydningen af, at et talentmiljø er forankret i en korskole med lokalt ejerskab og bredt fagligt og internationalt netværk. Hans inspirationskilder er de engelske sangskoler med en århundredlang tradition for drenge- og mandskor samt fodboldverdenen. Mads Bille deler visioner for Herning Kirkes Drengkor og MidtVest Pige- og Mandskor. Han understreger, at målet ikke er at blive operasanger, men at give de unge musikken som en faglighed, en mulighed i livet med en relation til sang, musik og kultur.

Lasse Skovgaard inddrager en lang række forskningsartikler med fokus på det sundheds- og trivselsfremmende potentiale i sang som aktivitet. Han gennemgår, hvordan sang indvirker positivt på menneskets fysik, følelser, kognition og det sociale. Samtidig er en pointe for Lasse Skovgaard, at sang giver gevinster i et sundhedsperspektiv som resultat af komplekse synergier imellem netop fysik, følelser, kognition og sociale aspekter.

Anne Tetens og Lars Ole Bonde er optaget af det mellem menneskelige perspektiv på sang i folkeskolen. De beskriver det som »korsangens evne til at styrke børns sociale og emotionelle færdigheder, modstandsdygtighed og selvværd gennem musikalsk interaktion med andre« (s. 96). Kapitlet undersøger, om og hvordan sang i skolen eventuelt kan forbedre elevernes trivsel. I den sammenhæng foreslås pædagogikken bag projektet Alle Kan Synge som en konkret, mulig indsats for bedre trivsel i indskoling.

Lisbeth Smedegaard Andersen spørger, om sange har en funktion i forhold til klima og miljø i dag. Hun beskriver, hvordan sange under oplysningstiden og guldalderen blev brugt til at fremskrive et billede af et Danmark, som endnu ikke fandtes i folkets bevidsthed. Lisbeth Smedegaard Andersen skitserer, hvordan vi gennem tiden har sunget verden frem gennem sange. Om end hun i kapitlet netop tager afstand fra ideologi brugt i sang, efterlyser hun, at vi med sang og sange, som hun ser som drømmenes sprog, kan sætte fokus på klodens udfordringer med klima og miljø, så vi får øjnene op for naturens skønhed, og som hun skriver: »det vi er tankeløst nærved at miste« (HS 167).

Bertel Nygaard redegør for, hvordan sange kan artikulere håb mellem en mangelfuld aktualitet og en potentiel fremtid. Dermed kan sange være med til at åbne for refleksion om retning, og hvordan vi opnår det ønskede. Bertel Nygaard understreger, at fællessang som redskab ikke kun knyttes til positive fællesskaber, men også benyttes i forbindelse med vold, totalitære styre og krig. »Det kan gøre sangen til et mægtigt redskab, men også et flertydigt og potentielt farligt redskab. Sangen kan sætte fri, men også binde os i håbsbårne fællesskaber, som vi ikke ønsker at indgå i« (s. 129).

Rasmus Skov Borring giver sit bud på, hvordan fællessangen i samtiden bidrager til folkeoplysning. Han stiller spørgsmålet, om vi med folkeoplysningsperspektivet kan synge os til håb og handling. Her adresserer han bl.a. klimasangen »For vist vil de komme igen« (HS

167) af Lisbeth Smedegaard Andersen. Dermed gør han også opmærksom på sit synspunkt, at det har betydning, at vi synger, men også – i lighed med Lisbeth Smedegaard Andersen – at det har betydning, hvad vi synger om. Dette fordrer ligeledes en kontinuerlig fortolkning af sangtekster ind i samtiden eller omvendt, at tiden og mennesket bliver et prisme for forståelsen af den enkelte sang.

Anne Agersnap sætter fokus på danskernes syngesvaner og identificerer to grupper af syngende danskere, hypersangere og traditionsangere, og hvorvidt deres motivation til at synge kan forbindes med det særegne eller med tradition. Mens hypersangeren forbinder sang med »det gode«, forbinder traditionssangeren fællessang med dansk forsamlingskultur. Mens hypersangere forbinder fællessang med værdier, forbinder traditionssangere det med sociale spilleregler. Anne Agersnap opfordrer derfor til at have blik for menneskers forskellige motivationer til at deltage i og finde fællessang meningsfuld.

Lea Wierød Borčak undersøger grænserne for fællessangens sociale inklusion og påpeger, at fællessang ikke kun er fællesskabende, men også har ekskluderende mekanismer. Hun dykker ned i to forhold ved udsigelsen af gode egenskaber ved fællessangen: Dels afviser hun, at fællessang udelukkende forener, og opfordrer i stedet til, at fællessangsbegrebet udvides til ikke kun at rumme formaliseret fællessang, men mange former for fællessang. Dels påpeger hun, at evnen til at synge er medfødt, men kræver »syngedannelse«, det vil sige, at »mestring af sangstemmen er stadig noget, man skal lære, udvikle og vedligeholde. Her er der en vigtig opgave for skolerne« (s. 168).

Martin Lysholm Hornstrup kaster lys på perspektiver og udfordringer ved fællessang i multikulturelle kredse. Gennem månedlige arrangementer igennem to år har Gellerup Kirke med arrangementet »Spis og syng« fastholdt, at musik har værdi i sig selv, men også, at den kan stimulere socialisering, fællesskab, sprog, kulturforståelse og integration. Martin Lysholm Hornstrup understreger vigtigheden

af, at musikformidleren også forholder sig åbent og lyttende til deltagerne, og vigtigheden af et fælles repertoire, så kulturmødet resulterer i et fælles tredje og ikke et »dem og os«.

Esther M. Morgan-Ellis og Lea Wierød Borčak vurderer, hvordan teknologisk mediering påvirker oplevelsen af fællessang, og gennemgår forskellige medier, der aktuelt benyttes til facilitering af online fællessang. Artiklen rejser spørgsmålet om, hvornår noget er fællessang. Skal sangerne være til stede i samme fysiske rum? Skal sangerne synge på samme tid? Skal sangerne kunne høre de andre stemmer? Kapitlet understøtter et håb om, at de teknologiske muligheder ikke gør os til passive musikforbrugere, men til aktive musikproducenter. At vi bruger medierne til at styrke vores færdigheder og selvtillid og til deltagerbaseret musikalsk skaben.

Rigtig god læselyst!

Redaktionen, november 2024